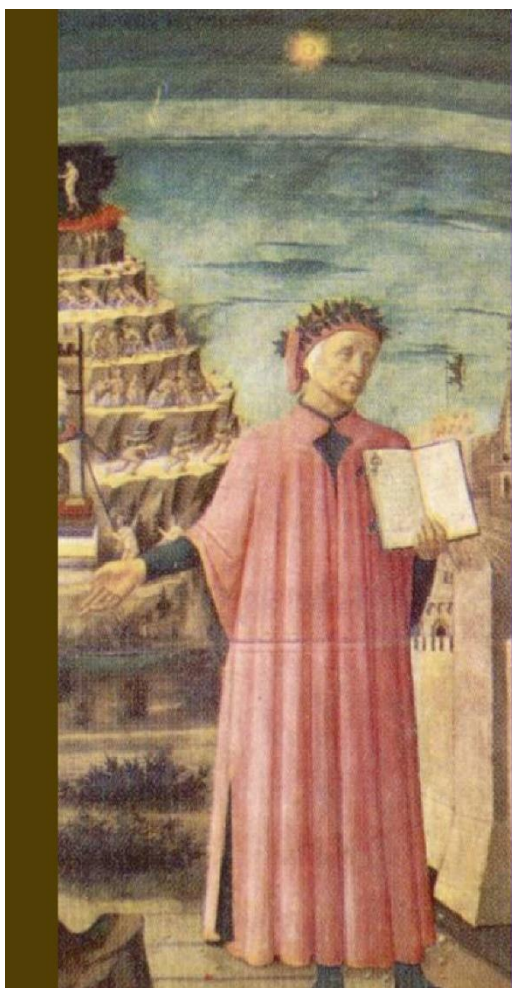

Bijlage bij het hoorcollege *Literatuurgeschiedenis*

LITERATUUR- GESCHIEDENIS

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE GESCHIEDENIS VAN DE
EUROPESE LETTEREN

door Joep Leerssen

Inhoudsopgave

[Joep Leerssen](#)

[College 1. Zonder vrees of blaam I: heldhaftigheid](#)

[College 2. Zonder vrees of blaam II: Ridderlijkheid](#)

[College 3. Literatuur en/als erfgoed: Renaissance en Classicisme](#)

[College 4. Classicisme, Verlichting, Satire: De Macht van de Pen](#)

[College 5. Romantiek](#)

[College 6. Realisme](#)

[College 7. Modernisme](#)

[College 8. Postmodernisme](#)

[Iets over bronnen en teksten](#)

[Colofon](#)

Joep Leerssen

Prof. dr. Joep Leerssen is hoogleraar Moderne Europese Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij publiceerde in binnen- en buitenland talloze artikelen en boeken over nationale stereotypen en over het verband tussen literatuur, historisch besef en nationalisme. In 2006 Verscheen van zijn hand *De bronnen van het vaderland, over taal, literatuur en de afbakening van Nederland in de periode 1806 - 1890*. Joep Leerssen is lid van de KNAW en een van de winnaars van de Spinozaprijs 2008.

Synopsis van het hoorcollege *Literatuurgeschiedenis*

College 1. Zonder vrees of blaam I: heldhaftigheid

- Literatuur; verhalen; avonturen en helden; manhaftige krijgers; epiek
- Helden; krijgers; ruwe bonken
 - *Odyssee, De Reis van St. Brandaan*
 - Defoe, *Robinson Crusoe*, zeevaartverhalen: Forester: *Hornblower*;
 - Patrick O'Brian; *Paddeltje, De scheepjongens van Bontekoe, Star Trek*
 - *Ilias* (8e eeuw v. Chr., stof uit ca. 1200 v. Chr.?)
 - *Mahabharata* (Indiaas, tussen 400 v. Chr. en 400 n. Chr.)
 - *Het Feestmaal van Briciu / Het zwijn van Mac Dáthó* (Iers-keltisch, 8e eeuw n. Chr.)
 - *Nibelungenlied* (Duits, ca 1200, stof uit ca. 5e eeuw)
 - *Hrafnkel's Saga* (IJsland, ca. 1300)

College 2. Zonder vrees of blaam II: ridderlijkheid

- Christelijke helden: Roeland, Arthur en de Tafelronde, hof en hoofsheid
- Monnikenordes; ridderordes; de Mariaverering
- Het dóórzingen van de Middeleeuwen: liefde, zuiverheid, deductief denken
 - *Chanson de Roland* (ca. 1100) Duitse versie 1172, NL versie 13e/14e eeuw
 - Boiardo: *Orlando innamorato*, 1486; Ariosto: *Orlando furioso*, 1521
 - Geoffrey of Monmouth (1130)
 - Chrétien de Troyes (fl. 1160-1190)
 - Wolfram v. Eschenbach (fl. 1210-1220)
 - Sir Thomas Malory: *Le Morte Darthur* (1584)
 - Vroege "kernploeg": Arthur, Key, Gawain
 - Latere toevoegingen: Lancelot, Parcival, Galahad, Yvain
 - *Leefregel van Benedictus* (6e eeuw n.Chr.)
 - Mariagedichten en hoofse liefdeslyriek van koning Alfonso de Wijze (1221-1284)
 - Strijd over de Onbevleete Ontvangenis tussen de Dominicaan
 - Thomas van Aquino (1225-1274) en de Franciscaan Duns Scotus (1266-1308)
 - Dante: *La vita nuova, Divina Commedia*
 - Eindpunt: Cervantes, *Don Quijote*, 1605-1615
- 19e-20e-eeuwse heropleving:
 - Wagner: *Parzifal, Der Ring des Nibelungen*; Tennyson: *Idylls of the King*; Kipling: *The Man who would be king, Kim*; Rider Haggard: *King Solomon's Mines, She*; Joseph Conrad: *Heart of darkness*; Tolkien: *The lord of the rings*
 - Gerard Manley Hopkins: "*Duns Scotus's Oxford*"
 - 1854: Pius IX, dogma van de Onbevleete Ontvangenis;
 - 1858: Lourdes-verschijningen;
 - 1950: Pius XII, dogma van Maria's ten-hemel-opneming

College 3. Literatuur en/als erfgoed: renaissance en classicisme

- Wat heet "Renaissance"?

Vóórtleven en herontdekking klassieke oudheid, ontdekkingsreizen, wetenschappelijke revolutie, vooruitgangdenken; inductief i.p.v. deductief denken; bronnenkritiek; perspectivisme en subjectief schrijven. Dante: *Divina Commedia*; Camoes: *Os Lusíadas*; Montaigne: *Essais*; Vasari: *De meest excellente schilders, beeldhouwers en architecten*.

- Gotisch barbarendom en klassiek primitivisme

Civilisatiekritiek en Reformatie, nationale oorsprongsmythen. Tacitus: *Annalen, Germania*; P.C. Hooft: *Baeto oft oorsprong der Hollanderen*.

- Literatuur als ordening; en de motivatie van verhalen

Poëtica van Aristoteles naar Scaliger. Cervantes: *Don Quijote*; Shakespeare *Hamlet*; Molière: *Tartuffe*

College 4. Classicisme, Verlichting, Satire: de macht van de pen

- De publieksfunctie van de literatuur:

Pennetwist, Classicisme en verlichting. Vooruitgang in de literatuurgeschiedenis? Schandalen en controverses; censuur en de Index. Corneille: *Le Cid*; Vondel: hekeldichten; Flaubert: *Madame Bovary*; James Joyce: *Ulysses*; Querelle des anciens et des modernes / Battle of Ancients and Moderns

- Literatuur als maatschappelijke interventie

Gaelische *aor* satire; Juvenalis; Voltaire: *Candide*; Jonathan Swift: *Gulliver's Travels, A Modest Proposal*

- Dóórwerking: bijvoorbeeld Brecht.

College 5. Romantiek

- Wat heet "Romantiek"? Periodisering, eigenschappen.

Romance en dialectiek; Generatiekloof in de letterkunde en romantische generaties; gebr. Schlegel (Duitsland); Wordsworth & Coleridge: *Lyrical Ballads*. Keats: *Ode to a nightingale*. Victor Hugo, Alfred de Musset. Voorloper: Rousseau, "terug naar de natuur"; *sauvage noble* ("edele wilde"), verheerlijking van de kinderlijke onschuld

- Het sublieme natuurgevoel

Natuurgevoel vóór de Romantiek: klassieke idylle, arcadisch gevoel. Het "Verhevene": ontzagwekkendheid in de natuur

- Het transcendente natuurgevoel De dichter als aeolische harp. Shelley, Goethe, Eichendorff, Beets, Kopland.

College 6. Realisme

- Wat heet "realisme"? Maatschappelijke thema's in de negentiende eeuw; Het verhaal tussen detail en uitweiding, hoofdzaken en bijzaken, narratief perspectief en fictie, herkenbaarheid. Odysseus en Penelope; een groter leespubliek, de opkomst van de roman.
- De moraal van het verhaal: tegen het escapisme
Walter Scott, Flaubert, details, het "effet de réel"; psychologie tegenover moraal: Charlotte Brontë tussen *Jane Eyre* en *Villette*; Thomas Hardy; de commerciële pressie voor een happy end en een melodramatisch verhaal; Flaubert's *Madame Bovary* als reflectie daarop.
- "Gelijk Het Leven Is": realistische thematiek vs. Melodramatische vertelvorm
Een onacceptabel thema: het mislukte huwelijk: Thomas Hardy, Henrik Ibsen. De publieksgerichte roman en maatschappijkritiek: Multatuli, Hugo, Dickens. Het thema van de eenling tegen de wrede samenleving; Alexandre Dumas: *Le comte de Monte-Cristo*; Eugène Sue: *Les mystères de Paris*; Victor Hugo: *Les misérables*; Charles Dickens: *Oliver Twist*. Toeval en schrille tegenstellingen: het melodrama. Louis-Paul Boon: *De Kapellekensbaan*, als reflectie daarop.

College 7. Modernisme

- Na de normdoorbreking: vormdoorbreking
De rauwheid van het moderne levensgevoel; vormexperimenten; twee modernismen: avant-garde-bewegingen en individuele auteurs; invloed van de 1e wereldoorlog, einde van de literatuur van verfijning. Technologie en snelheid; nieuwe media: film, montage. Modernisme als anti-lyrische beweging, steeds i.p.v. natuurgevoel.

Twee soorten modernisme

1. avant-garde experimentelen:	2. individuele "grootmeesters":
Arthur Rimbaud	Henry James
Alfred Jarry	Marcel Proust
Guillaume Apollinaire	James Joyce
Futurisme	Rainer Maria Rilke
Expressionisme	Thomas Mann
Dada	Franz Kafka
Surrealisme	Ezra Pound
	T.S. Eliot
	Virginia Woolf
	W.B. Yeats

- "Un dérèglement systématique de tous les sens"
Arthur Rimbaud, "je est un autre". Freud en de gespletenheid van het individu. Langs de buitenranden van het bewuste subject. Vrije versvorm. Typografische experimenten (Apollinaire, Van Ostaijen). Apollinaire: *Zône*.
- De 'maakbare tekst'
Doorbreking van de taal en nieuwe ordening: James Joyce: *Finnegans Wake*. Tegen de 'leesbare tekst'. Proust: de ordening van de herinnering i.t.t. de ordening van de gebeurtenissen. Joyce, *Ulysses*: banaliteit, de taal van het niet-bewustzijn en het stramien van de Odyssee.

College 8. Postmodernisme

- Het labyrint van de intertekstualiteit.

Ulysses als variatie op de *Odyssee*; taal als spel. Postmodernisme als "sampling", citeren, ironie. Reserve t.a.v. originaliteit, authenticiteit, individualiteit; cybernetisch mensbeeld. 'Camp'. Postmodernisme als speelse voortzetting van het modernisme.

- Spelen met spelregels

Speltheorie (Huizinga, Wittgenstein). Verhaal als spel; spel met de scheiding fictie-werkelijkheid: verhaal-binnen-verhaal, metafiction, Droste-effect. Vroege voorbeelden: Shakespeare: *The Tempest*; Laurence Sterne: *The Life and Opinions of Tristram Shandy*; E.T.A Hoffmann: *Lebensansichten des Katers Murr*. Postmodern voorbeeld: Italo Calvino: *Als op een winteravond een reiziger*. De lezer als held in het labyrint van de maakbare tekst.

- Spel en ernst: Postmodernisme en trauma

Impact van 2e wereldoorlog. Existentialisme, absurdisme, traumatisch paradigma. OuLiPo, Raymond Queneau. Georges Perec: *La disparition*, *Les revenentes*. Primo Levi: *Het periodiek systeem*.

Iets over bronnen en teksten

Een volledige opgave van alle (literatuur-) historici en theoretici aan wie ik schatplichtig ben, is bij een zo breed thema als dit, onbegonnen werk. Gememoreerd moeten in ieder geval worden: Norbert Elias (voor het idee van hoofsheid als de onderdrukking van lichamelijkeheid en agressie), Jürgen Habermas (voor het belang van de opkomende "publieke sfeer" in de moderne tijd), Gérard Genette (over motivatie en plausibiliteit in de verhaalvorm) en Hans Robert Jauss (voor de publieksfunctie van de literatuur en voor aspecten van het classicisme). Roland Barthes zit achter het begrip van een "effet de réel" en dat van de "maakbare tekst". Veel grote lijnen die hier worden getrokken zijn al lang geleden uitgezet door grote synthetische cultuur- en literatuurhistorici zoals Ernst Robert Curtius, Paul Hazard, Johan Huizinga.

De hier geuite visie op de Middeleeuwen heeft dankbaar gebruik gemaakt van het werk van Jacques Le Goff, Stephen C. Jaeger en Marina Warner. In mijn uitweidingen over de opkomst van het Sublieme en over de Romantiek heb ik ideeën geparafraseerd van Samuel H. Monk, M.H. Abrams, Maurice Bowra en Cornelis de Deugd. Dat ik mijn uitweidingen over het realisme laat beginnen met de episode van Odysseus' voetwassing is een hommage aan Erich Auerbach's klassieke studie *Mimesis*.

De geciteerde teksten uit dit hoorcollege zijn beschikbaar gemaakt via de website van Home Academy. Kijk op www.home-academy.nl bij het product Literatuurgeschiedenis. De vermelde auteurs verdienen het zonder uitzondering om te worden opgezocht in een goede encyclopedie; lang niet slecht is de bekende online Wikipedia. Beter is Kindlers Literatur-Lexikon. Veel vermelde of geparafraseerde teksten kunnen online van websites als Project Gutenberg worden gedownload, maar een "echt" gedrukt boek is om veel redenen te prefereren.

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te beluisteren in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname	Sandro Ligtenberg (Amsterdam, september & oktober 2006)
Stem Inleiding	F.C. van Nispen tot Sevenaer
Muziek Intro	Cok Verweij
Mastering	Frits de Bruijn
Vormgeving	Floor Plikaar

© Hoorcollege Copyright 2007 Home Academy Publishers B.V.
ISBN 978 90 8530 978 9
NUR 635, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.